

nario bygger på en extrapolering av utvecklingen från år 2000 till år 2005 och på antagandet att andelen unga män med måttlig fetma (BMI 30–34,9) ökar från 5 till 11 procent fram till år 2020.

Varför är det då så viktigt att samhället vidtar åtgärder? Ingrepp från staten motiveras vanligen av externaliteter, det vill säga att feta individer belastar samhället. Ett annat skäl till samhälleligt ingripande är så kallad paternalistisk altruism; insatser krävs eftersom de drabbade inte förstår sitt eget bästa om de inte får hjälp.

Informationsproblem anges också som ett bekymmer, till exempel vad gäller innehållsdeklarationen på livsmedel. Den så kallade peer group-effekten är en olycklig utveckling som innebär att normen förskjuts mot större kläder, kraftigare möbler och bredare flygstolar, och att detta uppfattas som en norm.

Staten måste också ingripa därför att många feta saknar självkontroll. Denna självkontroll undermineras dagligen i ett samhälle som exponerar hälsovådliga aktiviteter genom att eliminera fysisk aktivitet samtidigt som det erbjuder lätt tillgängliga högkalorialternativ och lockande godis.

Barn utgör naturligt fokus för preventiva insatser. Fetma är en klassfråga. Lågutbildade mödrar ger sina barn onyttigare mat. Flera projekt har genomförts i Sverige där man påverkat konsumtionen av energität mat och öka den fysiska aktiviteten, till exempel Bunkefloprojektet i

Malmö och Stopp-projektet i Stockholm. Här finns några faktorer att beakta.

- Föräldrarna måste påverkas samtidigt.
- Ju tidigare insatser, desto bättre resultat. Svårigheterna är att ekonomiskt kunna räkna hem hälsovinster som kan uppstå först 50 år efter framgångsrik intervention i skolåldern!
- För barnprevention finns en infrastruktur i skolan, på mödra- och barnvårdscentraler, i förskolor och inom tandvården som kan utnyttjas bättre.

Det är naturligt att man i en ESO-rapport från Finansdepartementet finner en redovisning av effekterna av beskattning av onyttig mat eller subventionering av nyttig mat. Här är utredningen dock påtagligt försiktig i sina slutsatser, och den litteratur som redovisas är delvis motstridig. Om man till exempel subventionerar fiberrik kost ökar konsumtionen mest i de hushåll där man redan från början åt mest av dessa produkter. Fördubblade skatter på socker och choklad skulle minska förbrukningen med 7 procent. En skatt på drygt en krona per liter läsk beräknas minska förbrukningen med 6 procent, och en avgift på fett på 20 kronor per kilo skulle minska fettförbrukning-

»Allt detta blir rätt meningslöst om befolkningen har dålig kunskap om den egna hälsan.«

en med 3 procent. Detta är trots allt marginella förändringar.

Att subventionera cykelbanor tycks faktiskt vara en kostnadseffektiv samhällsinsats som inte bara gynnar folkhälsan utan också ökar säkerheten i trafiken. Cykelbanor visar sig vara ett intressant exempel på en administrativ paradox: Kommunerna får stå för investeringen i cykelbanor medan staten och arbetsgivarna hämtar hem hälsovinsten. ESO-utredningen föreslår därför logiskt nog att staten borde överväga att ekonomiskt stödja kommuner för att öka investeringarna i cykelbanor.

ESO-rapportens sammanfattning innehåller inga överraskande slutsatser. Vägning, rådgivning och information samt hjälp till bättre kostvanor är självklarheter.

Hjälptill ökad motion är en given insats, osäkerhet råder beträffande genomförandet av »sin taxes« (»syndaskatter«). Slutligen tar ESO-gruppen med en viktig brasklapp: Allt detta blir rätt meningslöst om befolkningen har dålig kunskap om den egna hälsan. Därmed är vi tillbaka på ruta 1: Fetma är ett problem framför allt i de lågutbildade samhällsklasserna. Framgångsrika strategier för att bemästra fetman börjar långt från matbordet och cykelstället.

■ Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Fler debattinlägg på sidan 1913.

apropå! Etik, hälsa och pengar

Filantropiska storföretag granskas i USA

■ Corporations and Health Watch är namnet på en organisation i USA vars syfte är att bevaka den påverkan storföretag utövar på hälsan (<http://www.corporationsandhealth.org/>). Man har valt ut sex industrier – tobak, alkohol, vapen, bilar, livsmedel och läkemedel – som antas ha olika slag av negativt utfall på hälsan, såsom hjärtsjukdomar, cancer, stroke, luftvägssjukdomar, fetma, mord och »oavsiktliga« skador samt dödsfall.

Det är inte helt enkelt att få ett grepp om hur stora belopp

företagen i USA donerar. Helt uppenbart är att det handlar om gigantiska summor. Enligt en uppgift uppgick år 2009 donationerna till hälsa i USA till sammanlagt 38 miljarder dollar. Av dessa kom drygt 15 miljarder från olika familjeföretag.

De etiska frågor man ställer sig inom Corporations and Health Watch är dels huruvida företagsbaserade stiftelser ska bestämma dagordningen för forskning och sjukvård, dels huruvida företagsekonomiska kalkyler ska

styra programmen. Frågorna lämnas öppna, och man pekar på behovet av forskning om dessa frågeställningar.

Samtidigt konstaterar man att företagsinsatser som är vanliga inom storföretagen, till exempel ensidiga prioriteringar utan möjlighet till påverkan från samhället i övrigt, domans för företagsekonomiska modeller och ett ibland lågt intresse för miljöpåverkan och sociala konsekvenser av verksamheten, inte helt överensstämmer med grundläggande värderingar inom folkhälsan.

Eftersom frågan om skattefrihet för donationer till välgörenhet har diskuterats i Sverige blir det extra intressant att följa diskussionen i USA. Oavsett utvecklingen i Sverige har storföretagen under det senaste decenniet ökat sitt inflytande avsevärt inom global hälsa utan att detta granskats i nämnvärd grad. Corporations and Health Watch utgör en liten men välkommen aktör på fältet.

Anders Jeppsson
läkare och antropolog, Lund
andjep@gmail.com